

УДК 338.12-021.475

DOI:10.5281/zenodo.11922664

Т.В. Андросова, канд. екон. наук, проф. (ДБТУ, Харків)

О.А. Кулініч, канд. екон. наук, доц. (ДБТУ, Харків)

ФОРМУВАННЯ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ: ПЕРЕВАГИ ТА НАСЛІДКИ

Актуальність даної теми обумовлена тим, що домінуюча досі в багатьох країнах лінійна модель економіки, яка базується на принципі "take, make, waste", будучи основою соціально-економічного розвитку з часів промислової революції, вичерпала себе. Причинами цього стали: наростаючий дефіцит сировинних та енергетичних ресурсів, волатильність цін на товарних ринках, посилення забруднення навколишнього середовища, включаючи масовані викиди парникових газів, підвищення температури та забруднення різними відходами морських акваторій, що загрожують незворотними кліматичними змінами, зростання площ, використовуваних як неорганізовані звалища. Ситуація, що склалася, підштовхує бізнес, політиків, наукову спільноту, простих громадян до переосмислення традиційної моделі економіки, на зміну якої дедалі більше поглядів науковців звертається в бік розвитку концепції циркулярної економіки, за принципом "take, make, reuse".

Під циркулярною економікою фахівцями розуміється економіка, якій властивий відновлювальний та замкнений характер. Для неї характерна мінімізація споживання первинної сировини та обсягів перероблених ресурсів, що супроводжується зниженням відходів, що спрямовуються на поховання, при одночасному скороченні площ, які займають відповідні полігони та неорганізовані звалища [1, с. 109].

У літературі виділяються три ключові особливості, властиві циркулярній економіці: по-перше, посилений контроль за запасами природних ресурсів та дотриманням сталого балансу відновлюваних ресурсів для збереження та підтримки на невичерпному рівні природного капіталу; по-друге, оптимізація процесів споживання шляхом розробки та розповсюдження продукції, комплектуючих та матеріалів, що відповідають найвищому рівню їх повторного використання; по-третє, виявлення та запобігання негативним зовнішнім ефектам поточної виробничої діяльності з метою підвищення ефективності економічної та екологічної систем.

“Перехід до циркулярної моделі – це величезна можливість трансформувати нашу економіку і зробити її більш стійкою, сприяти

досягненню кліматичних цілей, зберегти національні ресурси, створити нові робочі місця та конкурентні переваги” [2, с. 308].

Для розробки ефективної моделі переходу країни на циркулярну модель економіки необхідно знати основні особливості такої економічної системи.

На сьогодні існують певні розбіжності у засобах реалізації основних сучасних концепцій таких, як теорія стійкого розвитку, зелена економіка та економіка замкнутого циклу. Наприклад, теорія стійкого розвитку передбачає збалансованість економічної, соціальної та екологічної складових. Важливими рисами зеленої економіки є ефективне використання природного капіталу, його збереження та збільшення; неухильне зниження всіх видів негативного впливу, зокрема забруднень; запобігання втраті екосистемних послуг та біорізноманіття; інноваційний характер економічної динаміки, зростання доходів та зайнятості; кардинальне зниження бідності. У циркулярній економіці пріоритетним виступає менше споживання ресурсів із довілля, як і менше їх повернення у довілля як відходів. При цьому цілі сталого розвитку постійно адаптуються та змінюються, що свідчить про відкритість часових меж реалізації даної концепції, а для забезпечення ефективного впровадження конкретних проектів зеленої та циркулярної економіки необхідним є обмеження за часом.

Теоретико-методологічні підходи, що є основою циркулярної економіки, не є новими. Вони узагальнюють результати наукових досліджень у галузі промислової екології, еко-ефективності, екологічного дизайну та ін. (рис. 1)

Відповідно до зарубіжних досліджень циркулярної економіки можна виявити два важливі підходи:

– ресурсно-орієнтований, що має на увазі замкнутий потік матеріалів, енергії та відходів, що може бути досягнуто за рахунок повторного використання на рівні продукту (ремонт або відновлення), на рівні компонентів (повторне використання у виробництві) та на рівні матеріалу (рециркуляція);

– економіко-орієнтований, згідно з яким циркулярна економіка являє собою економічну систему, засновану на повторному використанні матеріалів та збереженні природних ресурсів, орієнтовану на створення цінностей людей та економіки кожної частини системи.

Об'єднує два дані підходи те, що циркулярна економіка має відновний і замкнутий характер, передбачає створення безперервного циклу розвитку, який зберігає природний капітал і збільшує його вартість, підвищуючи віддачу від ресурсів за рахунок оптимізації їх використання.

Рисунок 1 – Основні наукові школи, що вивчають розвиток еколого-економічних систем

Однак, циркулярна економіка має і негативні наслідки:

а) в соціальній сфері: лобювання з боку постачальників первинних ресурсів (через введення заборон на використання товарів із вторинної сировини на рівні з первинною сировиною); скорочення робочих місць на підприємствах, які видобувають первинні матеріальні ресурси;

б) в техно-екологічній: підвищення токсичності відходів при зменшенні їх обсягу за рахунок поглиблення переробки; збільшення площ для складування вторинних матеріальних ресурсів на підприємствах, які застосовують їх у процесі виробництва;

в) у виробничо-економічному секторі: у короткостроковому періоді незначно подорожчають первинні матеріальні ресурси (внаслідок їх вичерпання).

Інформаційні джерела

1. Кулініч О.А., Басманов С.Д. Циркулярна економіка як інноваційна сходинка розвитку світу. Сучасні тенденції розвитку економіки, фінансів та управління: нові можливості, проблеми, перспективи: Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю, 10 листопада 2021 р. м. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021. С.108-111

2. Кулініч О.А., Жукова В.Е. Можливості розвитку підприємництва в циркулярній економіці. Економіка та підприємництво в умовах сучасних викликів: матеріали збірника II Всеукр. наук.-практ. конф. 01 лютого 2024 р. Житомир: Поліський національний університет, 2024. С. 303-308